

VASILE PÂRVAN ȘI TRANSILVANIA

de dr. SEVER DUMITRAȘCU

Opera și personalitatea lui Vasile Pârvan în istoria științei și culturii românești au făcut obiectul mai multor lucrări, studii, articole, comunicări. Prin grija unuia din cei mai străluciți și consecvenți elevi ai săi — Radu Vulpe — i s-au reeditat două din principalele lucrări : *Dacia*¹, apărută în patru ediții (1957, 1958, 1962, 1967) și *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*² (1974), iar în anul trecut (1981) Al. Zub i-a retipărit un volum miscellaneu de *Scrieri*³. Același cercetător a mai publicat — cu inteligență și subtilitate, cum remarca Radu Vulpe — trei volume dedicate vieții și creației marelui savant care a fost Vasile Pârvan : 1. *Correspondență și acte* (1973) ; 2. *Vasile Pârvan, efigia cărturarului* (1974) și 3. *Vasile Pârvan, bibliografie* (1975). Fragmentar, au fost retipărite, într-o ediție îngrijită de Ion Vartic și cunoscutele sale *Memoriale*⁴ (1973). Se cuvine, de asemenea, să amintim lucrarea acad. Emil Condurachi : *Vasile Pârvan, opera și gândirea sa istorică*⁵ (1957), apărută la împlinirea a trei decenii de la moartea cărturarului, lucrare în care se arătau limitele epocii în care a trăit și lucrat și ceea ce este demn de semnalat și cu acest prilej : „care i-a fost aportul la cunoaș-

¹ Cf. V. Pârvan, *Dacia. An Outline of the Early Civilisations of the Carpatho-Danubian Countries*, Cambridge, 1928 ; idem, *Dacia. Civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene*, traducere de Radu Vulpe, după textul original francez inedit, volum publicat de Asociația Academică „Vasile Pârvan“ a foștilor membri ai Școlii Române din Roma, București, MCMXXXVII (1937) ; idem, *Dacia. Civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene*³, București, 1958, p. V—XV : *Vasile Pârvan. Notă biografică* și p. XVII—XXV : *Prefața traducătorului*, ambele de Radu Vulpe ; idem, *Dacia. Civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene*⁴, București, 1967, p. 9—22 : *Notă biografică* și p. 23—30 : *Prefața traducătorului*, ambele de Radu Vulpe.

² Cf. V. Pârvan, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*, București, 1923 ; idem, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*², București, 1974 : *Cuvânt înainte* de Radu Vulpe.

³ Al. Zub, *Vasile Pârvan. Correspondență și acte*, București, 1973 ; idem, *Vasile Pârvan, efigia cărturarului*, Iași, 1974 ; idem, *Vasile Pârvan, biobibliografie*, București, 1975 ; Vasile Pârvan, *Scrieri*, text stabilit, studiu introductiv și note de Al. Zub, București, 1981.

⁴ Cf. V. Pârvan, *Memoriale*, București, 1923 ; idem, *Memoriale*², Cluj, 1973, ediție îngrijită, prefață și note de I. Vartic.

⁵ E. Condurachi, *Vasile Pârvan, opera și gândirea sa istorică*, în voi. *Vasile Pârvan (1882—1927)*, București, 1957.

terea trecutului îndepărtat al Europei în general și al țării noastre în special“⁶.

În lucrările mai sus-menționate, cum era și firesc, au fost arătate și legăturile lui Vasile Pârvan cu Transilvania, adică *acțiunea și scrierile sale*⁷ cu privire la lupte de eliberare a românilor transilvăneni de sub dominația regimului dualist austro-ungar, strădania sa pentru pregătirea și deschiderea *Universității românești* din „Dacia superioară“, din Cluj, prilej cu care ilustrul învățat a avut chemarea de onoare pentru a ține — în cadru inaugural, festiv deci și plin de solemnitate politică, culturală, științifică și istorică — prima prelegere intitulată *Datoria vieții noastre*⁸. Marile implicații pozitive pe care le-a avut organizarea acestei înalte instituții în știința și cultura românească sînt azi larg cunoscute. Participînd la aceste evenimente Vasile Pârvan continua — la dimensiunile energiei sale — pe *Nicolae Bălcescu și Nicolae Iorga*, marii săi înaintași de care se simțea legat și, totodată, pe arheologii români ce i-au premers la Universitatea din București, Muzeul Național de Antichități și Academia Română — *Alexandru Odobescu*⁹ și *Grigore Tocilescu*¹⁰.

Rîndurile de față nu-și propun și nici nu-și puteau permite să-și propună să dezbată, în economia de spațiu și timp a unui articol, întreaga problematică, vastă, complexă și de o însemnătate ca aceea privind Transilvania și mersul ideilor științifice și filozofice sau atitudinea patriotică și democratică a marelui învățat față de marile evenimente din istoria neamului la care a luat parte sau pe care le-a trăit sau receptat. Rîndurile noastre și-au propus un țel mai modest, de a încerca să atragă atenția asupra rolului pe care l-a jucat Vasile Pârvan într-un mare moment istoric românesc și european — în crearea *arheologiei românești în Transilvania*. Prin datele aceluși moment, după opinia noastră, se înscrie și un capitol important din *istoria devenită a istoriografiei românești*, din istoria culturii noastre în genere. Se împlinea un deziderat demn de a figura ca un moment de seamă în *istoria arheologiei românești*. Din acest motiv cerem îngăduința ca rîndurile noastre, ce vor urma, să se constituie ca un modest, dar respectuos omagiu, adus marelui învățat — istoric, filozof, îndrumător cultural —, dar care a fost mai presus de toate *arheolog*, adică *creatorul școlii moderne românești de arheologie*.

⁶ *Ibidem*, p. 8.

⁷ V. Pârvan, *Din viața lui Papiu-Ilarian*, în „Convorbiri literare“, XXXVII, 1903, p. 49—57; *idem*, *Activitatea politică a lui Alexandru Papiu-Ilarian*, în *Prinos lui D. A. Sturdza*, București, 1903, p. 375—395; *idem*, *Papiu Ilarian, bursier al Blajului*, în „Luceafărul“, nr. 8, 1903, p. 149—152.

⁸ *Idem*, *Universitatea națională a Daciei Superioare*, în „Luceafărul“, XIV, 1919, p. 105—116; *idem*, *Datoria vieții noastre*, Edit. Ram, Aninoasa-Gorj, Tiparul „Dacia Traiană“, Sibiu, 1920.

⁹ Cf. *Odobescu și Transilvania*, în „Steaua“, XXX, 1, 1979, p. 18: „Toată inteligența Principatelor și mai ales toată jumimea lor n-are alt vis, nici altă dorință, decît unirea în idei și lucrări cu frații de peste munți spre a da înaintarea culturii morale, curățeniei limbii și explorărilor istoriei în națiunea română“.

¹⁰ Cf. *Dl. Gr. G. Tocilescu despre excursiune la Sarmisegetuza*, în „Familia“, 28, 1902, p. 333—334.

Sintem în anii 1918—1919, poporul român înscrisese în istoria sa națională și implicit în istoria universală una din marile lui victorii — prin lucrarea de secole asupra lui însăși, cum glăsuia înțelepciunea bălcesciană —, realizarea deplinei unități naționale statale, operă a lui în folosul său și fără să atingă existența și drepturile nici unui popor european sau de pe întregul mapamond.

Care era însă, acum, în 1919, *starea reală a arheologiei românești din Transilvania*? În ce stadiu de existență se afla ea? Dintre cele ce le cunoaștem, amintim activitatea lui Ștefan Moldovanu (1813—1900), fost «vicar foraneu» de Hațeg, care ne-a lăsat un serial de *Anotațiuni despre Țara Hațegului*¹¹, publicate în „Foaia pentru minte, inimă și literatură” din Brașov în anii 1853—1854, caracterizate drept „reportaje arheologice” — Ștefan Moldovanu pe care însă *Enciclopedia istoriografiei românești*, deși poate că ar fi meritat, nici nu-l pomeneste¹². Cel de al doilea este Julian Marțian (1867—1937), „arheolog amator”, ce a „strîns cu multă pasiune datele referitoare la descoperirile arheologice din Transilvania, publicînd un util repertoriu al lor mai întii în limba germană și apoi — corectat și întregit — în 1920, în limba română”¹³: *Repertoriu arheologic pentru Ardeal, Bistrița, 1920*, 61 p. Mai sînt de amintit și acțiunile arheologico-muzeografice ale unor intelectuali din jurul Muzeului *Astrei* din Sibiu, a căror activitate se cere cercetată, și încă altele. Cert este că prin cele amintite se încheie șirul cercetărilor arheologice românești din Transilvania dinainte de 1918. *Nu aveam* — e lucru limpede — *nici un specialist român în arheologie*. Este „meritul” regimului dualist austro-ungar care *nu* a pregătit și *nu* a permis pregătirea nici unui arheolog român care să studieze istoria străveche, veche, prefeudală și feudală timpurie a Transilvaniei. Practic, în 1919, se părea că ne găsim, în acest sens, într-o situație ce nu se prefigura a putea fi depășită prea devreme. Și totuși organizarea noastră, rîvna și inteligența au depășit cu mult această încercare. Este momentul însă în care existența Universității românești din Cluj¹⁴ va avea înrîurire binefăcătoare și asupra cercetărilor arheologice din *Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, prin cele două institute ce vor ființa în centrul universitar clujean interbelic: *Institutul de arheologie și numismatică* și *Institutul de studii clasice*. Activitatea celor două institute, puse acum real în slujba adevărului istoric, necesita *cadre cu pregătire adecvată*, pentru a putea răspunde la sarcinile importante pe care țara și poporul le reclamau de la o atare activitate. Grija era a mai multor cărturari români în frunte cu Nicolae Iorga. Între ei se distinge — prin talentul său în organizarea cercetărilor științifice și datorită cunoașterii situației cercetărilor arheologice din Transilvania — Vasile Pârvan. Astfel, la *Institutul de studii clasice* este chemat umanistul-enciclopedist, moldo-

¹¹ I. I. Russu, *Inscripțiile Daciei romane*, I, București, 1975, p. 49—50, n. 19.

¹² Cf. *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 225.

¹³ *Ibidem*, p. 211, s.v.

¹⁴ Cf. V. Pârvan, *Universitatea națională a Daciei Superioare*, în vol. V. Pârvan, *Scrieri*, București, 1981, p. 163 : *Institutul arheologic*.

veanul *Vasile Bogrea*, „marele dascăl al Ardealului“¹⁵, cum îl va numi unul din cei mai străluciți elevi ai săi — arheologul român transilvănean Constantin Daicoviciu. Competența științifică a lui Vasile Bogrea nu mai e nevoie să fie subliniată, ea a fost recunoscută și apreciată în epocă și este și azi. Numit profesor de latină la Universitatea din Cluj în 1919, numai peste un an va fi primit, ca membru corespondent, în secția istorică a Academiei Române. Raportul pentru primirea sa în Academie a fost prezentat, cum este lesne de înțeles, de marele său prieten — Vasile Pârvan.

La catedra de arheologie și numismatică a Universității din Cluj a fost chemat cel mai apropiat colaborator al lui Vasile Pârvan, bucureșteanul D. M. Teodorescu (1881—1947), fost conservator la Muzeul Național de Antichități. Venirea sa la catedra clujeană coincide cu începutul cercetărilor arheologilor români în Transilvania. În speță D. M. Teodorescu preia conducerea săpăturilor și cercetărilor arheologice din zona cetăților dacice din Munții Orăștiei, cercetări asupra cărora va publica la Cluj în 1923 cunoscuta sa lucrare *Cercetări arheologice în Munții Hunedoarei* (56 p.). Alte două lucrări¹⁶ — una despre cetatea dacică de la Costești și cealaltă despre aceea de la Grădiștea Muncelului — îi vor urma în 1929 și respectiv în 1930—1931. Prin cercetările sale arheologice, prin cursurile de la catedra de arheologie și numismatică a Universității clujene, D. M. Teodorescu devine „unul din creatorii școlii de arheologie din Cluj“¹⁷. Prin munca și meritele sale D. M. Teodorescu va îndeplini funcții de răspundere — director al *Institutului de arheologie și numismatică* din Cluj (1921—1928) și director girant al *Institutului de studii clasice* (1929—1941), iar drept recunoaștere a descoperirilor din Munții Orăștiei, a competenței sale științifice, va fi distins cu premiile „Hillel“ și „V. Pârvan“ ale Academiei Române. Cu bucureșteanul D. M. Teodorescu, din inițiativa și cu sprijinul lui Vasile Pârvan, începe în Transilvania cercetarea arheologică sistematică îndeplinită de arheologi români. Se înscrie o pagină nouă în *istoria arheologiei românești* în genere și în special în istoria arheologiei din Transilvania.

Paralel, din 1924, *Constantin Daicoviciu* va prelua conducerea săpăturilor arheologice de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, din frumoasa Țară a Hațegului, ceea ce va însemna începutul cercetărilor românești și în domeniul antichităților romane din Transilvania. În același an, 1924, Constantin Daicoviciu va publica, în primul număr al revistei „Dacia“, ctitorită de Vasile Pârvan, primul studiu românesc asupra antichităților de la Ulpia Traiana — capitala Daciei romane¹⁸.

¹⁵ C. Daicoviciu, *Prefață*, la voi. Vasile Bogrea, *Pagini istorico-filologice*, Cluj, 1971, p. VII.

¹⁶ D. M. Teodorescu, *Cetatea dacă de la Costești*, în ACMIT, II, 1929, p. 265—298; idem, *Cetatea dacă de la Grădiștea Muncelului (jud. Hunedoara)*, în ACMIT, III, 1930—1931, p. 45—68.

¹⁷ I(on) G(lodariu), în *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 323, s.v.

¹⁸ C. Daicoviciu, *Fouilles et recherches à Sarmizegetusa*, în „Dacia“, I, 1924, p. 225—263.

Astfel că în *vara anului 1925*¹⁹ colaboratorii și elevii lui Vasile Pârvan, mai în vîrstă sau tineri, vor forma, după expresia sa, un adevărat *Collegium archaeologicum Dacoromanum*, ce-și desfășura fructuos și energic activitatea pe întreg cuprinsul României.

„Filmul“ desfășurării în teren al acestor cercetări este impresionant, nu numai prin amploarea sa, ci și prin adîncimea greu bănuită a problemelor de preistorie, protoistorie și istorie veche ce le vor ridica, probleme ce și în prezent sînt în curs de desfășurare, de cercetare.

Sînt astăzi trairic integrate în istoria patriei noastre descoperirile începute atunci în cîteva stațiuni însemnate, efectuate fiind de cercetători și savanți (mai tineri pe atunci) de talia lui *Ion Andrieșescu* (Sultana), *Vladimir Dumitrescu* și *Ion Nestor* (Gumelnița), *Gheorghe Ștefan* (Căscioarele), *Vasile Christescu* (Boian), *T. Sauciu-Săveanu* (Callatis-Mangalia), în provinciile românești Muntenia și Dobrogea.

În Transilvania, așa cum scrie Vasile Pârvan într-unui din primele rapoarte generale de săpături arheologice din întreaga Românie, *D. M. Teodorescu* începuse împreună cu asistenții „*Ferenczi și Simu*“ săpăturile la cetatea dacă de la *Costești*, în Munții Orăștiei, iar la *Ulpia Traiana* „asistentul d-lui Teodorescu, d-l Daicoviciu, împreună cu d-l Mallász directorul Muzeului regional din Deva“ executau săpături în forum-ul Capitalei Daciei romane. Se executau, de asemenea, săpături arheologice în castrul de la *Brețcu*, de *Emil Panaitescu*, la *Lechința de Mureș*, de *Dorin Popescu* și la *Ariușd* de *Francise László*. În Banat efectua cercetări arheologice la *Tibiscum* (lingă Caransebeș) *G. G. Mateescu*.

Alături și împreună cu cercetările efectuate în celelalte provincii istorice românești, cele din Transilvania constituiau o parte integrantă a desfășurării arheologiei noastre pe întreg cuprinsul României. Sub îndrumarea științifică a marelui magistru care a fost Vasile Pârvan, prin clarviziunea și competența sa, prin grija nobilă ce a purtat-o științei arheologice, cu precădere formării de cadre științifice de specialitate, cu pregătire înaltă, se va crea în România, cuprinzînd toate provinciile istorice românești, deci și *Transilvania*, creația sa cea mai de seamă: *școala modernă românească de arheologie*, de competență și valoare europeană, parte integrantă și egală în concertul arheologiei mondiale.

În Transilvania sînt efectuate pentru prima dată în istoria arheologiei românești, în genere, cercetări arheologice sistematice și de anvergură, de specialiști români de înaltă calificare, atacîndu-se marile probleme ale istoriei vechi ale acestei provincii istorice românești — *civilizația și cultura dacică, stăpinirea romană în Dacia* și de aici simbioza daco-romană, romanizarea și continuitatea poporului român pe teritoriul unicei sale patrii — *Dacia-România*.

Șantierelor mari, de atunci, au devenit șantiere permanente, ele există și azi: șantierul arheologic pentru studiul *cetățîlor dacice* din Munții Orăștiei (jud. Hunedoara), avînd în centrul atenției chiar capi-

¹⁹ V. Pârvan, *Săpăturile arheologice din România în vara anului 1925*, în vol. *Scrieri*, p. 327—333.

tala *Daciei libere* — preromane, *Sarmizegetusa Regia*; șantierul arheologic pentru cercetarea *stăpînirii romane în Dacia*, a capitalei Daciei romane, *Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa*, de la Grădiștea Țării Hațegului (jud. Hunedoara) și șantierul arheologic de la *Tibiscum*, din Banat.

Înscrierea acestor cercetări, deci și a celor din Transilvania și Banat, în circuitul științific internațional, impunerea lor în rîndul celor mai importante și valoroase creații din arheologia europeană, a fost făcută — ca o încoronare a întregului sistem de organizare științifică pârvaniană — prin publicarea revistei „Dacia”, care, după cum este îndeobște cunoscut, prezintă și azi arheologia românească în fața umanității. De atunci și pînă azi „Dacia” s-a impus ca prima noastră publicație permanentă de arheologie și istorie veche în bibliografia mondială de specialitate.

Și, ceea ce dovedea gîndire nobilă, superioară și clarvăzătoare, la săpăturile arheologice din Transilvania, de sub îndrumarea lui Vasile Pârvan, au luat parte și arheologi maghiari transilvăneni din România: *Francise László* de la Sf. Gheorghe, căruia marele savant îi va dedica în „Dacia” (vol. I) un evocator articol, *Alexandru Ferenczi* de la Cluj, drept ilustrare concretă a spiritului său de colaborare colegială în domeniul științei arheologice.

Vasile Pârvan și școala românească modernă de arheologie nu au căzut nici atunci și niciodată pe panta exclusivismului, așa cum s-a întîmplat în timpul regimului dualist austro-ungar, cînd *nici un tînăr român nu a fost admis* să se pregătească sau să efectueze, ca specialist, săpături arheologice. Atît *Fr. László*²⁰, cît și *Al. Ferenczi*²¹ sau *M. Roska*²² vor fi publicați chiar în primul număr al revistei „Dacia”, în 1924, deci de Vasile Pârvan, articole în limbi străine, deci se vor afirma ca oameni de știință nu numai în țară, ci și în străinătate. Singurul care *nu* este pomenit de Vasile Pârvan în citata lucrare — *Săpăturile arheologice din România în vara anului 1925* — este *M. Roska*. O scrisoare adresată de marele savant român lui *M. Roska* — publicată de *Al. Zub* — ne dă o explicație a acestei tăceri a lui Vasile Pârvan. Scrisoarea arată atitudinea politică a lui *M. Roska*, ostilă intereselor românești. *M. Roska* îl „amenințase” pe Vasile Pârvan că, din motive necunoscute nouă, va pleca din România și în acest caz prin el va pleca jumătate din arheologia din România. La această scrisoare, care mai conținea, ca și una (sau mai multe?) anterioară, elemente privind caracterul lui *M. Roska*, ilustrul savant Vasile Pârvan răspunde limpede și calm: „Dacă d-voastră veți putea pleca în Ungaria, va pleca *nu* (s.n.) 1/2 din arheologia Regatului Român, ci o parte mai mică, la înlocuirea căreia noi lucrăm aici din plin prin creșterea de tineri cer-

²⁰ *F. László*, *Les types des vases peints d'Ariuşd*, în „Dacia”, I, 1924, p. 1—27.

²¹ *Al. Ferenczi*, *Les fouilles archéologiques de Poiana Selei, près de Sarmizegetusa*, în „Dacia”, I, 1924, p. 264—272.

²² *M. Roska*, *Recherches préhistoriques pendant l'année 1924*, în „Dacia”, I, 1924, p. 297—316.

cetători serioși de preistorie întâi cu studii în țară, iar apoi perfecționați în străinătate”²³.

Recent, descoperirea a șapte scrisori adresate de M. Roska episcopului romano-catolic de Oradea²⁴ (1923—1929), I. Karácsonyi, care a promovat „idei clericalo-conservatoare”²⁵ și a avut el însuși atitudine ostilă²⁶, reacționară față de România, ne demonstrează că M. Roska intrase sub îndrumarea „științifică”(?) a episcopului de Oradea, medievist, dar care nu era decât arheolog amator, și confirmă prudența lui Vasile Pârvan cu privire la atitudinea politică a lui M. Roska. M. Roska începuse să efectueze cercetări arheologice în nord-vestul României „sub îndrumarea” episcopului de Oradea, I. Karácsonyi. De altfel și evenimentele ulterioare morții lui Vasile Pârvan vor confirma atitudinea lui M. Roska, care în 1938²⁷ își părăsește Ardealul, România și pleacă în Ungaria horthystă, de unde se va reîntoarce în 1941 cu armatele ultra-reacționare ale cotropitorilor fasciști, la Cluj, tipărind între 1941—1944 publicația „Közlemények”²⁸ și altele. În 1944—1945 părăsește definitiv țara și moare în străinătate, lăsând în urma sa o operă interesantă sub aspect documentar, dar gravitând uneori într-un anturaj politic ce nu ar face cinste nici unui cercetător sau savant onest. Căci Vasile Pârvan și D. M. Teodorescu — o spune M. Roska personal în 1941 — primul l-a publicat permanent în „Dacia” cât a trăit, cu toate că săpa sub îndrumarea episcopului de Oradea, iar al doilea l-a sprijinit la Cluj în perioada interbelică. Mențiunea aceasta era necesară pentru a sublinia încă odată marea noblețe²⁹, dar și fermitatea ațelului care a fost, este și va rămâne mereu creatorul școlii moderne românești de arheologie pe întreg cuprinsul României — Vasile Pârvan.

Dar distinsul arheolog și cărturar nu a fost numai un organizator tenace și strălucit al activității de cercetare arheologică, ci și savantul care pentru prima dată, într-o sinteză magistrală, clasică, permanent actuală, prin care a întemeiat dacologia ca disciplină arheologică, va fi

¹³ V. Pârvan, *Correspondență și acte*, București, 1973, p. 274—275, nr. 312 : 1925, dec. 2, București, — „V. Pârvan către Martin Roska, privitor la atitudinea politică a destinatarului, ostil intereselor românești” etc., nota lui Al. Zub, editorul volumului.

²⁴ Muzeul Țării Crișurilor, Documente, Inv. nr. 1484—1490.

²⁵ *Enciclopedia istoriografiei românești*, p. 188, s.v.

²⁶ J. Karácsony, *Les droits historiques de la nation hongroise à l'intégrité territoriale de son pays*, Budapesta, 1919 ; cf. N. Stoicescu, *Continuitatea românilor*, București, 1980, p. 54—55, n. 147—151.

²⁷ Informație amabilă de la I. Ferenczi, căruia îi mulțumim și pe această cale. Tot I. Ferenczi ne-a informat că în 1941—1944, sub dictatura horthystă, M. Roska l-a înlăturat pe tatăl său, arheologul S. Ferenczi, din arheologie din cauza atitudinii sale din România. Cf. și S. Neagoe, *Viața universitară clujeană interbelică*, Cluj-Napoca, 1980, p. 203—205, nota în care cei doi arheologi clujeni Al. Ferenczi și St. Kovács confirmă și își dau adeziunea, alături de toți universitarii clujeni, că vor participa la adunarea antirevizionistă de la Cluj din 3 decembrie 1936.

²⁸ *Le rédacteur* (M. Roska), *Avants-propos*, în „Közlemények”, I, 1941, p. 8—10.

²⁹ V. Pârvan îi publică și în vol. II al „Daciei”, lui M. Roska, *Rapport préliminaire sur les fouilles archéologiques de l'année 1925*, în „Dacia”, II, 1925, p. 400—416.

și cel care în *Getica*³⁰ va înmănușea într-un tot limpede știrile istorice cu datele arheologice din tot cuprinsul geto-dacic, deci și în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș.

Și în ultima sa lucrare *Dacia*³¹, apărută postum, Vasile Pârvan cuprinde în tratarea celor cinci capitole (foste cele cinci prelegeri de la Cambridge din 1926, ținute în urma invitației grupării științifice engleze „Special Board for Classic“) întreaga Dacie, cu descoperirile arheologice din întreg spațiul locuit de geto-daci, deci și din Transilvania. Cercetările arheologice ulterioare l-au confirmat pe Vasile Pârvan în multe din ideile sau ipotezele avansate în lucrarea sa. Desigur, sînt și unele ipoteze ale sale care nu și-au găsit, sau nu și-au găsit încă, o rezolvare favorabilă sau invers, lucru explicabil în orice cercetare științifică. Trebuie, în același timp, să luăm în considerare și stadiul de început în care se găseau unele din domeniile de cercetare ale arheologiei privind trecutul istoric al Daciei, în momentul în care scria marele arheolog.

Firește, expunerea tuturor problemelor ridicate de Vasile Pârvan în cele două lucrări de mare sinteză: *Getica* și *Dacia*, cîntărite comparativ și real cu ceea ce s-a înfăptuit în arheologia noastră de la apariția lor și pînă astăzi, necesită un studiu special și ele nu pot fi cuprinse în economia rîndurilor acestui articol.

Scopul nostru a fost să încercăm a sublinia aportul pe care *Vasile Pârvan* l-a adus — prin organizarea cercetărilor arheologice din întreg cuprinsul țării³² — la cunoașterea trecutului istoric al Transilvaniei. Și, ceea ce este, la fel, demn de remarcat, este faptul că *imediat*, cu o rapiditate uimitoare, aceste rezultate au fost introduse în *cunoașterea întregului* — istoria Daciei, istoria veche a României, în toată cuprinderea sa, prin cele două mari sinteze — *Getica* și *Dacia*. Este aceasta o pagină *nemuritoare* din *istoria arheologiei românești*. Ea este în același timp și o pagină din istoria noastră contemporană — reflectînd contribuția adusă de *Vasile Pârvan* la cercetarea arheologică, la edificarea și întărirea edificiului nostru statal după unirea din 1918.

Receptarea operei și activității științifice și culturale a lui *Vasile Pârvan* — din care un capitol va trebui dedicat întotdeauna interesului pe care el l-a arătat Transilvaniei —, în perioada interbelică și în anii socialismului, dovedește că opera sa s-a înscris în rîndul celor mai alese creații ale istoriei noastre moderne și contemporane.

Cinstirea operei și activității sale de către poporul nostru — în anul 1982 prin UNESCO, de toată umanitatea — arată nu numai trăini-

³⁰ V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, *passim*.

³¹ Idem, *Dacia. Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene*⁴, București, 1967, *passim*.

³² Cf. S. Lambrino, *Vasile Pârvan — eruditul, organizatorul*, în „Arhiva pentru știința și reforma socială“, VII, 1928, nr. 3—4, p. 344—357; E. Condurachi, *Vasile Pârvan*, în „Dacia“, N.S., I, 1957, p. 9—40; VI. Dumitrescu, *Vasile Pârvan*, în SCIV, 1—4, 1957, p. 9—16; R. Vulpe, *Activitatea științifică a istoricului Vasile Pârvan*, în „Studii“, X, 3, 1957, p. 7—39; idem, *Vasile Pârvan și Transilvania*, în „Steaua“, XVIII, 6, 1967, p. 7—10; idem, *Vasile Pârvan și Dobrogea*, în „Tomis“, II, 6, 1967, p. 17; Al. Zub, *Vasile Pârvan, efigia cărturarului*, p. 241—273

cia gândirii sale, ci și faptul că în anii noștri, ai creației materiale și spirituale celei mai durabile din istoria poporului nostru, și cinstirea înaintașilor — între care un loc de seamă îl ocupă Vasile Pârvan — a cunoscut și cunoaște unul din momentele sale remarcabile.

VASILE PÂRVAN ET LA TRANSYLVANIE

Résumé

L'auteur présente certains aspects de l'activité de Vasile Pârvan pendant les années d'après 1918 et le rôle joué par le grand archéologue roumain dans l'organisation des recherches archéologiques sur toute l'étendue du pays, y compris la Transylvanie.

Par l'activité de Vasile Pârvan, par celle de ses collaborateurs et élèves, on avait créé, depuis 1925 déjà, réellement, ce qu'il nommait *Collegium archeologicum Dacoromanum*, l'école roumaine moderne d'archéologie.

On effectuait en Transylvanie des recherches systématiques dans la capitale de la Dacie préromaine — *Sarmizegetusa Regia* (par D. M. Teodorescu), dans la capitale de la Dacie romaine *Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa* (par C. Daicoviciu) et à *Tibiscum* en Banate (par G. G. Mateescu), des recherches que continuent aussi de nos jours dans des conditions optimales.

Vasile Pârvan fut le premier archéologue roumain qui inclut aussi dans ses synthèses *Getica* et *Dacia* les découvertes archéologiques de Transylvanie, en tel que découvertes archéologiques illustrant et définissant des parties de la Dacie pendant l'antiquité et de la Roumanie contemporaine.